

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון ה' תשע"ב
חספר 374

"יהי כבוד ה' לעולם"

פסוקי דזמרה מהווים קבוצת פסוקים ופרקים מהתנ"ך הבאים בין החלק של ברכות השחר בתנ"ך ובין קטעי התפילה המלווים את קריאת שמע של שחרית. שתי קבוצות של לקט פסוקים הוכנסו לתוך פסוקי דזמרה: האחד אחרי "ברוך שאמר", והשני אחרי "מזמור לתודה", לפני "גמר ההלל" – קבוצת הפרקים קמה-קן מספר תהלים. בקבוצה השנייה הפסוקים אינם מסודרים לפי הסדר בתהלים, אך מדובר בלקט מכל חמשת ספרי תהלים.

הסברים שונים ניתנו לפסוקי דזמרה. אומרת הגמרא, (ברכות לב ע"א): "דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה, ואחר כך יתפלל". רב סעדיה גאון מסביר:

והתנדבה אומתנו לקראו מזמורים מספר תשבחות הקב"ה ולפניהם ואחריהם שתי ברכות, ותיקנה לעשות כך, אחרי שהמאמין מברך על כל המקרים הקורים אותו מראשית יקיצתו עד זמן התפילה (הוצאת מקיצי נרדמים, עמ' ל"ב).

דברי אבודרהם: "ואחר תקנו לומר מזמורים שבסוף תהלים והם כמו פרקליטים לתפילה" (עמ' סב). דברי מנורת המאור:

מצאתי כתוב, כי לכן נקראו השירים מזמורים, מלשון "לא תזמור". ולפי זמירות, רוצה לומר זמורות, שכשם שהמזמר בגפנים יקוף כל הזמורות ויניח מה שראוי לרטב (= לתקן את עץ הגפן שישא פרות), כך הזמירות שאנו אומרים קודם התפילה יסירו ויקוצו כל המכשולות והעוונות שיש לנו לפני השם וכשתבוא תפלתנו, שתהיה נשמעת ורצויה לפני השם (הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' 212).

רבי יעקב בעל הטורים מסביר:

ותניא: אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ודברים בטלים [...] אלא מתוך שמחה, ולכן נהגו לומר אשרי ופסוקי דזמרה קודם תפילה כדי לעמוד לתפילה מתוך דברי שמחה של מצוה שעוסק בדברי תורה (טור אורח חיים סימן צג).

שלושה חלקים בלקט זה:¹

א. פסוקים העוסקים בגדלות ה' בכלל וביחסו לבני אדם: פסוקים אלו מדגישים את המושג המרכזי של הלל ושבח, את הרגשת האדם עד כמה נעלה ונכבד ה'. עליונות ה' היא אף מעל לעולם הגויים. פסוקים נוספים מדגישים את מלכות ה' בעולם ואת נצחיותו. עצת ה', אמירתו/ציוויו של ה' מבטלים את מחשבות האדם והגויים;

ב. פסוקים העוסקים בבחירתו של ישראל: בחירת עם ישראל המקדש את ה'. הבחירה מלווה בהבטחת עזרת השם לעמו בכל הדורות;

ג. בקשות מצד ישראל: התיאור של כבוד ה', מלכותו, יציבות עצתו, ועובדת הבחירה מעוררים במתהלל את הרגשת אפסותו, והחשש מהסתבכותו בחטא. לכן הפסוקים מדגישים את הכפרה שהקב"ה מעניק למי שחוזר בתשובה ותקווה שהמלך בשמים יענה לקריאת המתפלל.

ניתן להוכיח שדגשים אלו מחזקים את המטרות השונות של אמירת פסוקי דזמרה. הפסוקים העוסקים בגדלות ה' מבהירים את המטרה של שבח לה' לפני התפילה כדברי רבי שמלאי. מטרתו של רס"ג בהדגשת התלות של האדם בה' מודגשת בפסוקים המדגישים את עצת ה' המבטלת את מחשבות האדם. מטרת פסוקי דזמרה לפי דבריו של אבודרהם בהשגת טהרה לפני התפילה מושגת מהבנת אפסות האדם, החשש מהחטא וההבנה שהקב"ה מביא כפרה ותקווה לפונים אליו. גם יקיצוץ הזמורות נעשה בחלק השלישי בפסוקים המדגישים את החשש מהחטא ולצדו ההבנה כי התפילה יכולה לתקן את העוונות. דבריו של הטור מחזקים את השמחה המושגת מההבנה והקבלה של בחירת ה' בעם ישראל וההבטחה שלא ייטוש את עמו.

נסיים בקטעים מפירושו של הרש"ר הירש לסידור על אתר המחזקים את הנאמר לעיל:

עצת ה' וגו' – מול 'עצת גויים' עומדת 'עצת ה'', מול 'מחשבות עמים' עומדת 'מחשבות לבו'. מול עצת הגויים המכוונת לשלטון העריצות – עומדת עצת ה', שמטרתה: מלכות השלום ואושר העולם בשליטת המשפט והחסד, המוסר והכרת החובה חסרת פנייה. עצת ה' זו תעמוד ותתקיים לעולם, למען אותו עתיד שאת בואו היא תקרב, אף שהעתיד הזה עודנו נראה בבחינת 'עולם' – מרחק נעלם ובלתי נודע. וה' גם נתן 'מחשבות לבו' על כל דור ודור עד אשר מטרה זו תתגשם.

כי יעקב וגו' – כי את יעקב החלש בחר לו הקב"ה להראות את תוקפו על ידי מהלך תולדותיו של עם חלש זה. כל המעצמות נוטרות לו איבה, והוא יעקב קיים ומאריך ימים מהן. הוא יתברך הטיל על ישראל, הנשאר אחרי שנחל ניצחון, את הייעוד להיות לו יתברך סגולתו בכל הווייתו ורצייתו, ולהיות קניינו שלו – ושלו בלבד – לעד.

הרבנית נעמי שחור
מרכזת ההתמחות לתנ"ך

¹ עיבוד מתוך ספרו של הרב י' יעקבסון "נתיב בינה", א, עמ' 200–203.

אברהם קונה את מערת המכפלה

ניתן היה לחשוב שהמסורת היהודית מקדשת את הקשר לאדמה על ידי מתים, אך אנו יודעים שרוח התורה לא נוחה מעיסוק תמידי במוות, ומכוונת את האדם להתעסק בחיים. אם כן מדוע האדמה נקנתה דווקא בקניין של חלקת קבר?

נראה שיש משמעות עמוקה יותר. המוות ביהדות אינו רק סגירת מעגל וסיום תקופה, אלא גם פתח ומפתח לחיים חדשים. (בזוהר מסופר על כך שאברהם הריח ריח גן עדן מהמערה ולכן בחר בה). קבר הוא חוליה מקשרת בין אבות לבנים, בין דורות הבאים להולכים, והבלטת בעלותם על הארץ. לא לחינם המאבק על מערת המכפלה בעת החדשה הוא מאבק עיקש ונפיץ. המאבק על מערת המכפלה והעברתו לידים יהודיות, מזכיר לנו את המדרש המפורסם בבראשית רבה עט:

"ויקח את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וגו' במאה קשיטה" – א"ר יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל, לומר: "גזולים הן בידכם", ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש וקבורתו של יוסף.

כאנשים שחיים בדור של שיבת עם ישראל לארצו ובניית מלכות ישראל, נותר לנו להרהר במסר המובא במדרש ולתהות מדוע דווקא מקומות אלו הם המקומות שעליהם המאבק עם בני דודנו הוא החריף והנפיץ ביותר. איך ייתכן שדווקא במקומות שעליהם אומרים חז"ל "אין אומות העולם יכולין להונות את ישראל", נמצאים בני עם אחר? ואולי באמת כלל לא מדובר בהונאה של אומות העולם, אלא בשייכות שלנו למקומות אלו, שייכות לדורות קודמים ולאדמה שהובטחה לנו?

(הדברים מבוססים על הנכתב בספר: נחשוני, יהודה, הגות בפרשיות התורה – בראשית שמות, בני ברק התשמ"ט, לפרשת חיי שרה).

הדר אברהם

סטודנטית בהתמחויות לחינוך חברתי ולתנ"ך

הרב יונה גודמן

מחנכים באמונה

מתי יגיעו מעשיי למעשי אבותיי?

אחד מחסידיו של המגיד מזלוטשוב¹ שאל את רבו: נאמר בספר תנא דבי אליהו: "לפיכך היו אומרים כל אחד ואחד, מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב?" מה כוונתם של דברים אלו? כלום אין זו העזה שאדם רואה את עצמו מסוגל לעשות כמעשה האבות?

השיב הרב: "כשם שהאבות יסדו עבודה חדשה איש איש לפי סגולתו [...] כך גם אנו חייבים איש לפי תכונתו ויכולתו, לחדש דבר לאור התורה והעבודה ולעשות בחינת 'תעשה ולא מן העשוי'". עם כל אדם ואדם בא חידוש לעולם, משהו ראשון ויחיד שעוד לא היה כמותו. לפי תורת החסידות חייב כל אדם מישראל לידע ולכוון בדעתו שהוא יחיד בעולם מבחינתו, ועדיין לא היה בעולם כדומה לו, כי לו כבר היה כמותו בזה העולם שוב לא היה צורך בו שיבוא הוא לעולם (בובר, מ', דרכו של אדם על פי תורת החסידות, עמ' 15).

האם כדאי לספר סיפור חסידי זה לתלמידינו? הרי זה עלול להיות מסוכן. הם עלולים לפרש זאת כהיתר ליצור תורה לעצמם, לפי נוחותם. אך איזה מחיר נשלם אם לא נספר זאת להם?

¹ מתלמידיו של הבעש"ט והמגיד ממזריטש (ה'תפ"ו – ה'תקמ"ו; 1726–1786).